

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΜΟΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ καταστροφὴ τοῦ περιβάλλοντός μας, ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἰδίους καὶ τὶς ἀλόγιστες ἐνέργειές μας, ἀποτελεῖ τὸν ἐφιάλτη τοῦ 21ου αἰῶνα. Ἔτσι, ἡ ἀναγκαιότητα τῆς προστασίας τοῦ περιβάλλοντος εἶναι σήμερα ἀξίωμα στὸν ἀνθρωποκεντρικὸ πολιτισμὸ τῆς κοινωνίας τῆς ἀφθονίας καὶ τῆς ἀλόγιστης οἰκονομικῆς ἐκμετάλλευσης¹. Ἡ ἀναγκαία αὐτὴ προστασία τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὸ περιβάλλον ἐμφανίζεται στὴ σύγχρονη νομικὴ ὀρολογία μὲ τὴν εὐρύτερη ἔννοια τοῦ ὅρου

Τοῦ κ. **ΑΝΑΓΥΡΟΥ Ε. ΑΝΑΠΛΩΤΗ**
Νομικοῦ, Θεολόγου, L. LM Μονάχου

ὡς «Βιώσιμη Ἀνάπτυξη»², ἀποτελεῖ δὲ τὴν κορωνίδα τῶν παγκοσμίως ἐπιδιωκόμενων στόχων.

Ἡ νομολογία τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας (ἡ ὁποία ἀποτελεῖ παράδειγμα πρὸς μίμηση γιὰ τὴ δικαστικὴ ἐγγύηση τῆς Βιώσιμης Ἀνάπτυξης τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας καὶ εἰδικότερα τῆς λατρείας), συνθέτει τὸ πραγματευόμενο θέμα, τὸ ὁποῖο θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ὀρισθεῖ ὡς «Βιώσιμη Ἀνάπτυξη τοῦ Ὁρθόδοξου Μοναχισμοῦ τὸν 21ο αἰῶνα». Μὲ δεδομένο ὅτι ὁ Ἑσυχαστικὸς-Νηπτικὸς Μοναχισμὸς δόθηκε μέσα ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία ὡς τρόπος ζωῆς καὶ πολιτιστικὴ κληρονομιά, εἰδικότερα γιὰ τὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο, ὅλοι ἔχουμε ὑποχρέωση καὶ πρέπει νὰ ἐξασφαλίσουμε ὄχι μόνον τὴν ἐπιβίωσή του, ἀλλὰ τὴ βιώσιμη ἀνάπτυξή του, κληροδοτώντας τὸν στὶς ἐπερχόμενες γενεές, μαζὶ μὲ τὴν ὁμορφιὰ τῆς φύσης ποὺ περιβάλλει τὶς σεβάσμιες Ἱ. Μονὲς ὡς πνευματικὰ καὶ πολιτιστικὰ καθιδρύματα.

Οἱ ἀρχές τῆς Βιώσιμης Ἀνάπτυξης εὐρίσκονται μέσα στὰ πλαίσια καὶ τὶς ἐπιδιώξεις τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας καὶ τῆς Παράδοσης, τὴν

πρῶτη δὲ ἡμέρα τῆς Ἰνδίκτου, ἡ προσευχὴ εἶναι ἀφιερωμένη στὴν προστασία τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος.

Στὶς 6.6.1989 ἡ Ἱ. Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως διακήρυξε ὅτι ἡ 1η Σεπτεμβρίου, ἡ πρῶτη ἡμέρα ποὺ ἀρχίζει τὸ λειτουργικὸ ἔτος, θὰ εἶναι στὸ ἐξῆς ἡ Πορτὴ τῆς Κτίσης. Ἡ Ἐκκλησία προσεύχεται γιὰ τὴ διαφύλαξη τῆς ἀνθρωπότητας ἀπὸ τὶς φυσικὲς καταστροφές ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἀνθρώπο³.

Στὴ συνέχεια, στὸ Μήνυμα τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, στὶς 15.3.1992, τὴν Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἀφιέρωσε τὴν 1η ἡμέρα ἑναρξῆς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ἔτους στὴν Προστασία τοῦ Περιβάλλοντος. Σὲ αὐτὸ τὸ Μήνυμα ἀναφέρονται καὶ τὰ ἀκόλουθα:

«Ἡ ἀλόγιστος καὶ εὐδαμονικὴ χρῆσις τῆς ὑλικῆς δημιουργίας ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν βοήθειαν τῆς τεχνολογικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς προόδου, ἔχει ἤδη ἀρχίσει νὰ ἐπιφέρει ἀνεπανόρθωτον καταστροφὴν εἰς τὸ φυσικὸν περιβάλλον. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μὴ δυναμένη νὰ παραμείνῃ ἀπαθὴς ἐνώπιον τοιαύτης καταστροφῆς, καλεῖ δι' ὑμῶν πάντας τοὺς ὀρθόδοξους, ὅπως ἀφιερώσουν τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους, ἡμέραν ἐνάρξεως τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ἔτους, εἰς προσευχὰς καὶ δεήσεις ὑπὲρ τῆς διασώσεως τῆς Δημιουργίας τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς ἐνστερνιασμὸν τῆς πρὸς τὴν φύσιν στάσεως, τὴν ὁποίαν ὑπαγορεύει ἡ Θεία Εὐχαριστία καὶ ἡ ἀσκητικὴ παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας».

Τὸ θέμα τῆς προστασίας τοῦ περιβάλλοντος δὲν εἶναι περιθωριακὸ γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἀλλὰ συνδέεται μὲ τὸ κύριο ἔργο της. Ἡ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ περιβάλλον ἀποτελεῖ τὴ συνάρτηση τῆς σχέσης του μὲ τὸ Θεό, τὸν πλησίον καὶ τὸν ἑαυτό του.

Ὁ κόσμος δὲν εἶναι ἓνα ἀντικείμενο οὐδέτε-

ρο. Ἐνσωματώνει τὸν λόγο τοῦ Δημιουργοῦ, ὅπως ἀκριβῶς ἓνα ἔργο τέχνης τὸν ἐσώτερο κόσμο τοῦ καλλιτέχνη. Ἡ κτίση φέρει τὴ σφραγίδα τῆς σοφίας, τὰ πράγματα εἶναι τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ πὺν καλοῦν τὸν ἄνθρωπο νὰ ἀρχίσει διάλογο μαζί του. Αὐτὴ ἡ σκέψη ἀποτελεῖ σχεδὸν ἀξίωμα σὲ ὅλες τὶς κύριες σύγχρονες γνωστὲς θρησκείες, καὶ ὅλες ἀναφέρονται στὴν ἀπαραίτητη προστασία τῆς φύσης⁴.

Πλὴν ὁμως, χρειάζεται προσοχή ὥστε τὸ οἰκολογικὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἐκκλησίας μας νὰ μὴ «μεταλλαγεῖ» σὲ ἐκκοσμηκευμένη φροντίδα, ἀλλὰ νὰ στηριχθεῖ καὶ νὰ ἐξαντλήσει τὶς δικές της πνευματικὲς δυνατότητες γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ θεμελιώδους αὐτοῦ θέματος⁵.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ εὐρίσκεται καὶ ἡ συνεισφορά τῆς παρούσης μελέτης, ἡ ὁποία ἀποσκοπεῖ στὴν παρουσίαση τῶν ἀρχῶν τῆς προστασίας τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, ὅπως ἀναδεικνύεται ἀπὸ τὴ Νομολογία τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὥστε οἱ νομολογιακὲς ἀρχὲς νὰ ἐνταχθοῦν στὴ «Βιώσιμη Ἀνάπτυξη» τοῦ Ὁρθόδοξου Μοναχισμοῦ.

1. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

A. ΚΕΙΜΕΝΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

A. ΣΥΝΤΑΓΜΑ⁶

Κατ' ἀρχὴν στὸ ἄρθρο 24 παρ. 1 τοῦ Συντάγματος (Σ) ὁρίζεται ὅτι ἡ προστασία τοῦ φυσικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ περιβάλλοντος ἀποτελεῖ ὑποχρέωση τοῦ Κράτους. Γιὰ τὴ διαφύλαξή του τὸ Κράτος ἔχει ὑποχρέωση νὰ παίρνει ἰδιαίτερα προληπτικὰ καὶ κατασταλτικὰ μέτρα.

B. ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ⁷

α. Οἱ Συνθήκες Μάαστριχ-Ἀμστερνταμ

Στὴ Συνθήκη τοῦ Μάαστριχ ὁρίζονται τὰ ἀκόλουθα:

i. Στὸ ἄρθρο B τῆς Συνθήκης ὁρίζεται ὅτι στόχος τῆς ΕΕ εἶναι ἡ προώθηση τῆς ἰσορροπίας καὶ σταθερῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς προόδου.

ii. Στὸ ἄρθρο 2 τῆς Συνθήκης ὁρίζεται ὡς ἀποστολὴ τῆς ΕΕ ἡ προαγωγή μίας σταθερῆς καὶ διαρκοῦς μὴ πληθωριστικῆς καὶ σεβόμενης τὸ περιβάλλον ἀνάπτυξης.

iii. Τέλος στὸ ἄρθρο 174 (πρῶην ἄρθρο 130P) τῆς Συνθήκης ΕΕ, ὁρίζεται στὴν παρ. 1 ὅτι,

«Ἡ πολιτικὴ τῆς Κοινότητος στὸν τομέα τοῦ περιβάλλοντος συμβάλλει στὴν ἐπιδίωξη τῶν ἀκόλουθων στόχων:

- τὴ διατήρηση, προστασία καὶ βελτίωση τῆς ποιότητας τοῦ περιβάλλοντος,
- τὴν προστασία τῆς υἱείας τοῦ ἀνθρώπου,
- τὴ συνετὴ καὶ ὀρθολογικὴ χρησιμοποίηση τῶν φυσικῶν πόρων,
- τὴν προώθηση σὲ διεθνὲς ἐπίπεδο μέτρων γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν περιφερειακῶν ἢ παγκόσμιων περιβαλλοντικῶν προβλημάτων».

Στὴν παρ. 2 τοῦ ἴδιου ἄρθρου ὁρίζεται ὅτι:

• Ἡ πολιτικὴ τῆς Κοινότητος στὸν τομέα τοῦ περιβάλλοντος ἀποβλέπει σὲ ὑψηλὸ ἐπίπεδο προστασίας καὶ λαμβάνει ὑπόψη τὴν ποικιλομορφία τῶν καταστάσεων στὶς διαφορὲς περιοχὲς τῆς.

• Στηρίζεται στὶς ἀρχὲς τῆς προφύλαξης καὶ τῆς προληπτικῆς δράσης, τῆς ἐπανόρθωσης τῶν καταστροφῶν τοῦ περιβάλλοντος, κατὰ προτεραιότητα στὴν πηγὴ καὶ

• στὴν ἀρχὴ ὅτι ὁ «ρυπαίνων πληρώνει».

• Τέλος δέ, ὁρίζεται ὅτι οἱ ἀνάγκες γιὰ τὴν προστασία τοῦ περιβάλλοντος πρέπει νὰ λαμβάνονται ὑπόψη γιὰ τὸν καθορισμὸ καὶ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἄλλων πολιτικῶν τῆς Κοινότητος.

• Στὰ πλαίσια αὐτὰ τὰ μέτρα ἐναρμόνισης πὺν ἀνταποκρίνονται στὶς προαναφερόμενες ἀνάγκες περιλαμβάνουν, ὅπου ἐνδείκνυται, τὴ ρήτρα διασφάλισης πὺν ἐξουσιοδοτεῖ τὰ κράτη-μέλη νὰ λαμβάνουν, γιὰ μὴ οἰκονομικοὺς περιβαλλοντικούς λόγους, προσωρινὰ μέτρα, ὑποκειμένα σὲ κοινοτικὴ διαδικασία ἐλέγχου.

β. Ἡ Συνθήκη τοῦ Ἀμστερνταμ

Ἡ Συνθήκη τοῦ Ἀμστερνταμ τὸ 1997 (ἡ ὁποία κυρώθηκε στὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ Ν. 2691/1999) στὸ Προοίμιό της ὁρίζει ὅτι ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση εἶναι ἀποφασισμένη νὰ προωθήσει τὴν οἰκολογικὴ καὶ κοινωνικὴ πρόοδο τῶν

λαών λαμβάνουσα υπόψη την αρχή της Βιώσιμης Ανάπτυξης.

Με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ τροποποιείται επίσης το άρθρο Β. της Συνθήκης του Μάαστριχ και θέτει ως στόχο «να προωθήσει την οικονομική και κοινωνική πρόοδο και ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης και να επιτύχει ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη», στη συνέχεια δε στο άρθρο 6 (πρώην άρθρο 3Γ) ορίζεται ότι «οι απαιτήσεις της περιβαλλοντικής προστασίας πρέπει να ενταχθούν στον καθορισμό και την εφαρμογή των κοινοτικών πολιτικών και δράσεων που αναφέρονται στο άρθρο 3, ιδίως προκειμένου να προωθηθεί ή αειφόρος ανάπτυξη».

2. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

A. ΚΕΙΜΕΝΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

A. ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Στο άρθρο 13 του Συντάγματος ορίζονται τα ακόλουθα:

1. Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός.

2. Κάθε γνωστή θρησκεία είναι ελεύθερη και τα σχετικά με τη λατρεία τελούνται ανεμπόδιστα υπό την προστασία των νόμων. Η άσκηση της λατρείας δεν πρέπει να προσβάλλει τη δημόσια τάξη και τα χρηστά ήθη.

B. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ

Η θρησκευτική ελευθερία προστατεύεται και από νέες και από παλαιές συμβάσεις, οι οποίες κατά το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος υπερισχύουν των ελληνικών νόμων.

Το σπουδαιότερο για το θέμα διεθνές κείμενο είναι της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Άνθρώπου, του 1950, το οποίο κυρώθηκε στην Ελλάδα με το Ν.Δ. 53/1974 (ΦΕΚ Α' 256/20.9.1974), όπου στο άρθρο 9 με τον τίτλο «Ελευθερία σκέψης, συνείδησης και

θρησκείας», ορίζει τα ακόλουθα:

1. Κάθε πρόσωπο δικαιούται σε ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας, το δικαίωμα αυτό επάγεται την ελευθερία αλλαγής θρησκείας και πεποιθήσεων, ως και την ελευθερία έκδηλωσης της θρησκείας ή των πεποιθήσεων μεμονωμένα, ή συλλογικά, δημόσια ή κατ' ιδίαν, διά της λατρείας, της παιδείας και της άσκησης των θρησκευτικών καθηκόντων και των τελετουργιών.

2. Η ελευθερία έκδηλωσης της θρησκείας ή των πεποιθήσεων δεν επιτρέπεται να αποτελέσει αντικείμενο άλλων περιορισμών πέρα αυτών που προβλέπονται από το νόμο και αποτελούν αναγκαία μέτρα, σε μία δημοκρατική κοινωνία, για την δημόσια ασφάλεια, την προάσπιση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων.

Επίσης στο άρθρο 2 εδ 2 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ανωτέρω Σύμβασης, ή οποία κυρώθηκε το πρώτο με το Ν. 2329/1953 (ΦΕΚ 68/53) και δεύτερη κύρωση με το Ν.Δ. 53/1974, ορίζεται ότι κάθε κράτος θα σέβεται το δικαίωμα των γονέων να εξασφαλίζουν τη μόρφωση και την εκπαίδευση των παιδιών τους σύμφωνα με τις δικές τους θρησκευτικές και φιλοσοφικές πεποιθήσεις.

B. ΟΙ ΑΡΧΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

α. Από τη θρησκευτική ελευθερία στα άτομα δικαιώματα.

Η θρησκευτική ελευθερία αποτελεί στην έννομη τάξη τον προάγγελο των ατομικών ελευθεριών. Η αναγνώριση της θρησκευτικής ελευθερίας οδήγησε χρονολογικά και αίτιατά στη γενικότερη αναγνώριση του απαραβίαστου της ιδιωτικής σφαίρας του ατόμου. Ιστορικά, τον 16ο αιώνα, εμφανίσθηκαν οι αντιδράσεις των υπηκόων κατά του Ήγεμόνα, ο οποίος καθόριζε τη θρησκεία την οποία θα πρέπει να προσβούν οι υπήκοοί του. Οι Η.Π.Α. είναι οι πρωτοπόροι⁸ για την αποδοχή της θρησκευτικής ελευθερίας (The Bill of Rights της Πολιτείας της Virginia το 1776, στο άρθρο 16 και για όλες τις

Πολιτείες, κατὰ τὴν πρώτη τροποποίηση τοῦ 1789 τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Συντάγματος τοῦ 1787). Ἡ σημασία τῆς ἀποδοχῆς τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας ὡς θεμέλιου λίθου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίχθηκε ὅλο τὸ οἰκοδόμημα τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν, ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ θρησκεία ἐξ ὀρισμοῦ ἔχει ἀπόλυτες ἀξιώσεις, εἶναι αὐτὴ ἡ ἀξίωση τὴν ὁποία ἀντέταξε ἡ Ἀντιγόννη στὸν Κρέοντα γιὰ τὴν ταφὴ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς ἐπιτελώντας τὸ θρησκευτικὸ της καθῆκον.

Ἡ ἔννοια τῆς θρησκείας στὴν ἔννομη τάξη ἀναφέρεται στὴν ἀντίληψη τοῦ Θεοῦ καὶ στὶς σχετιζόμενες μὲ αὐτὴν μεταφυσικὲς καὶ ἠθικὲς παραστάσεις. Ὁ σύνδεσμος τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὶς παραστάσεις αὐτὲς δὲν ἀποτελεῖ ἀπλή, ριζωμένη ἔστω ἀντίληψη ἢ πεποίθηση, ἀλλὰ θρησκευτικὴ πεποίθηση, δηλαδὴ πίστις μὲ τὴ στενὴ ἔννοια τοῦ ὅρου τῆς *Fides Sacra*, δηλαδὴ τῆς ἱερότητας⁹.

β. Ἀπὸ τὴν ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως στὴν ἐλευθερία τῆς λατρείας.

Ἡ καθιερωμένη ἀποψη εἶναι ὅτι τὸ Σύνταγμα κατοχυρώνει τὴ θρησκευτικὴ ἐλευθερία μὲ τὶς δύο κύριες ἐκδηλώσεις της, δηλαδὴ τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς λατρείας¹⁰. Ὁρθότερος χαρακτηρισμὸς τῆς ἐλευθερίας τῆς λατρείας εἶναι ἡ «ἄσκηση τῆς θρησκείας» σὲ ὅλες τὶς μορφές γιατί ἔτσι περιλαμβάνει τὴν ἴδια τὴ ζωὴ τοῦ πιστοῦ, πὺν ἐμπεριέχει τὴ διδασκαλίαν τῆς θρησκείας καθὼς καὶ τὴν μὲ ἄλλα μέσα ἱεραποστολικὴ διάδοσίς της. Τὰ ὅρια ἀνάμεσα στὴν ἐλευθερία ἄσκησης τῆς θρησκείας καὶ τὴν ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως δὲν εἶναι εὐδιάκριτα. Γιὰ τὴν Ὁρθόδοξον Πίστιν ἀποτελοῦν ἓνα ἐνιαῖο σύνολο, πὺν ἐξασφαλίζει τὴ χριστιανικὴ ζωή.

Ἡ «ἐν Χριστῷ ζωὴ» ἀσκεῖται ἀτομικὰ καὶ συλλογικὰ καὶ τὸ Σύνταγμα τὴν προστατεύει τόσο ὡς ἀτομικὸ, ὅσον καὶ ὡς συλλογικὸ δικαίωμα. Στὴν πρώτη περίπτωσις εἶναι δύσκολη ἡ διάκρισις ἀπὸ τὴν ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ ἔχει ἰδιαίτερη νομικὴ ἀξία γιὰ τὸ πραγματευόμενον θέμα. Ἡ ἐλευθερία ἄσκησης

τῆς θρησκείας ἀφορᾷ συχνότερα τὴ συλλογικὴ ἐκδήλωσις τῆς λατρείας, τὴ θρησκευτικὴ ἔνωση, τὴ συνάθροιση, τὴ διάδοσις τῆς θρησκείας καὶ τὴν παροχὴ θρησκευτικῆς παιδείας.

γ. Ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ ἐλευθερία ὡς θεσμὸ μέχρι τὴν προστασία τοῦ μοναχικοῦ βίου.

Ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία ἐννοεῖται ὡς «ἀμυντικὸ δικαίωμα» τοῦ κάθε ἀτόμου ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἐπέμβαση. Τὸ Σύνταγμα ἐγγυᾶται τὴ θρησκείαν ὡς «θεσμὸν» τὸν ὁποῖο προστατεύει ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἐπιβουλή, τόσο ἀπὸ τὰ ἄτομα, ὅσον καὶ ἀπὸ τὰ συντεταγμένα ὅργανα.

Μὲ αὐτὴν τὴν ἀποψη ἡ Πολιτεία ὀφείλει νὰ λαμβάνει κάθε κατάλληλον μέτρο γιὰ τὴν προστασία, τὴν προαγωγή καὶ τὴν ἀποκατάστασις τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας. Εἰδικότερα τὸ Σύνταγμα κατοχυρώνει τὸ ἀκώλυτον τῆς λατρείας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴ σπουδαιότερη μορφή τῆς ἄσκησης τῆς θρησκείας. Ἡ λατρεία εἶναι ἐλευθερη εἴτε εἶναι ἀτομικὴ, εἴτε εἶναι συλλογικὴ, δημόσια ἢ ἰδιωτικὴ, στάσιμη ἢ κινητὴ (λιτανεῖες). Γιὰ τὴν ἄσκηση τῆς λατρείας εἶναι ἀναγκαῖοι κατὰ κανόνα εἰδικοί τόποι, ὅπως εἶναι στὴν Ὁρθόδοξον Πίστιν οἱ Ἱ. Ναοί, οἱ Ἱ. Μονές, τὰ ἡσυχαστήρια κ.λπ. χώροι προσευχῆς καὶ διαβίωσης τῶν πιστῶν¹¹. Αὐτοὺς τοὺς χώρους ὀφείλει ἡ Πολιτεία νὰ προστατεύει ὡς πρὸς τὴν λειτουργία τους, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ τῶν πιστῶν, μὲ τὶς εἰδικότερες κάθε φορὰ ἀπαιτήσεις.

Γιὰ τοὺς πιστοὺς οἱ τόποι αὐτοὶ εἶναι τόποι λατρείας, γιὰ τοὺς μὴ πιστοὺς εἶναι χώροι πολιτισμοῦ, μὲ δεδομένο ὅτι τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα καὶ οἱ ἀτομικὲς ἐλευθερίες ἀποτελοῦν στοιχεῖα τοῦ σύγχρονου δυτικοῦ πολιτισμοῦ καὶ παρακολουθήματα τῆς ἔννοιαν τῆς ἀνθρώπινης ἀξίας.

Κατ' ἐφαρμογὴν αὐτῆς τῆς ἀρχῆς ἡ Πολιτεία πρέπει νὰ λαμβάνει τὰ κατάλληλα μέτρα γιὰ τὴν προστασία τοῦ ἀναγκαίου περιβάλλοντος, τὸ ὁποῖο θὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀκώλυτον ἄσκηση τῆς λατρείας γιὰ τοὺς πιστοὺς καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους χώρους ὡς πολιτισμικὴ κληρονομιά γιὰ τοὺς μὴ πιστοὺς μέλη τῆς ἴδιας Πολιτείας, μέσα στὰ πλαίσια τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς

προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Γιὰ τὸ ἀκώλυτο τῆς θρησκευτικῆς λατρείας στὶς Ἱ. Μονές, ἡ Πολιτεία πρέπει νὰ λαμβάνει τὰ κατάλληλα μέτρα γιὰ τὴ διατήρηση, τὴν ἀποκατάσταση καὶ τὴν προαγωγή τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος τὸ ὁποῖο εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴ λειτουργία τους ὡς θρησκευτικῶν χώρων. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, οἱ Ἱ. Μονές ἔχουν ἰδρυθεῖ σὲ ἀπομονωμένες περιοχές, καὶ μάλιστα κατὰ κανόνα ἰδιαίτερου φυσικοῦ κάλλους, ἐξαιτίας τῆς διαρκοῦς εὐχαριστιακῆς στάσης τῶν μοναχῶν πρὸς τὸν Δημιουργὸ γιὰ τὴ κτίση. Γιὰ τὴ διατήρηση τῆς μοναστικῆς ἡσυχαστικῆς ζωῆς εἶναι ὑποχρέωση τῆς Πολιτείας νὰ διατηρεῖ καὶ νὰ ἀποκαθιστᾷ (σὲ περίπτωσι προσβολῆς) τὸ ἀναγκαῖο λειτουργικὰ ἡσυχαστικὸ περιβάλλον γιὰ τὸ ἀκώλυτο τῆς λατρείας στὶς Ἱ. Μονές.

Εἰδικότερα τὸ ἄρθρο 13 παρ. 2 γιὰ τὴν προστασία τῆς ἐλευθερίας (τὸ ἀκώλυτο) τῆς λατρείας ὀρίζει ὅτι «τὰ τῆς λατρείας τελοῦνται ἀκωλύτως μὲ τὴν προστασία τῶν νόμων». Τὸ Κράτος, ἐπομένως, ὀφείλει νὰ λάβει μέτρα, νομοθετικά, διοικητικά γιὰ τὴν προστασία τῆς λατρείας, ὑποκείμενο πρὸς τοῦτο στὸ δικαστικὸ ἔλεγχο.

Ἐπομένως, κάθε ἄτομο θιγόμενο στὴν ἄσκηση τῆς λατρείας του, μπορεῖ νὰ προσφύγει κατὰ ὅποιονδήποτε πράξεως ἢ παράλειψης τοῦ Κράτους γιὰ τὴ λήψη μέτρων μὲ σκοπὸ τὴν ἀκώλυτη ἄσκηση τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων. Κατὰ συνέπεια, γίνεται δεκτὸ ἀπὸ τὴ Νομολογία τοῦ ΣτΕ, ὅτι τόσοι οἱ Ἱ. Μονές (ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ νομικὰ πρόσωπα) ὅσον καὶ ὁ κάθε πιστὸς δυνατόν νὰ προσφύγει ἔχοντας ἔννομο συμφέρον γιὰ τὴν ἀκώλυτη ἄσκηση τῆς λατρείας καὶ νὰ ἀκυρώσει πράξεις τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν οἱ ὁποῖες προσβάλλουν τὸ περιβάλλον τῶν Ἱ. Μονῶν, ὅπου ἀσκοῦν τὰ θρησκευτικά τους καθήκοντα.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ἀμφισβητεῖται καὶ δὲν ἔχει λυθεῖ νομολογιακὰ εἶναι ἂν ἔχουν ἔννομο συμφέρον τὰ ἐκκλησιαστικὰ νομικὰ πρόσωπα καὶ οἱ πιστοὶ μέσα στὰ πλαίσια τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας νὰ προσφύγουν στο ΣτΕ κατὰ πράξεων ποὺ γενικῶς προσβάλλουν τὸ φυσικὸ περιβάλλον, μὲ δεδομένο ὅτι ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς Ἰνδὶ-

κτου εἶναι ἀφιερωμένη σὲ αὐτὸ καὶ ἐπομένως ἐντάσσεται μέσα στοὺς σκοποὺς τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας εἶναι φορεῖς ἢ μέλη.

3. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΩΝ Ι. ΜΟΝΩΝ

Στὴν Ἑλλάδα τὸ Κράτος κατὰ τὴ συνταγματικὴ ἐπιταγὴ τοῦ ἄρθρου 24 καὶ σύμφωνα μὲ Διεθνεῖς Συμβάσεις (τὶς ὁποῖες ἔχει ἐντάξει στὸ ἐσωτερικὸ δίκαιο) ἔχει τὴν ὑποχρέωση γιὰ τὴν προστασία τῆς Βιώσιμης Ἀνάπτυξης, ὅπως αὕτη ἐρμηνεύεται ἀπὸ τὴν πλούσια νομολογία τοῦ ΣτΕ. Τὴν ἴδια ὑποχρέωση ἔχουν ὅλοι οἱ κοινωνικοὶ φορεῖς¹².

Ὡς γνωστὸν οἱ Ἱ. Μονές καὶ οἱ λοιποὶ ὀρθόδοξοι λατρευτικοὶ χώροι εὐρίσκονται σὲ περιοχὲς ἰδιαίτερου φυσικοῦ κάλλους καὶ χρήζουν ἰδιαίτερας προστασίας. Ἐπίσης ἀποτελοῦν μέρος τῆς πολιτιστικῆς κληρονομιάς μας ὡς Ἑθνους, ἡ ὁποία πρέπει νὰ διαφυλαχθεῖ. Ἐπομένως ἀπὸ τὸ συνδυασμὸ τῶν διατάξεων γιὰ τὴν προστασία τοῦ περιβάλλοντος καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερία συνάγονται τὰ ἀκόλουθα:

A. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

1. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ¹³

Ἡ βιώσιμη ἀνάπτυξη τοῦ περιβάλλοντος συνίσταται στὴ διάσωση καὶ ἀνάκτηση, ὅπου εἶναι ἀναγκαῖα, ἐπαρκοῦς φυσικοῦ κεφαλαίου γιὰ τὴ στήριξη ποιοτικῆς ἀναπτυξιακῆς πολιτικῆς στὴ συγχώνευση τῶν περιβαλλοντικῶν, πολιτιστικῶν, κοινωνικῶν καὶ οικονομικῶν κριτηρίων κατὰ τὴ σχεδίαση καὶ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἀναπτυξιακῶν ἀποφάσεων, δημοσίων καὶ ιδιωτικῶν. Αὕτη εἶναι ἡ οἰκολογικὴ εὐταξία τῆς βιώσιμης κοινωνίας. Δὲν σημαίνει οὔτε τὴν ἐξίσωση τῶν ἀνθρωπογενῶν συστημάτων καὶ τῶν οἰκοσυστημάτων, οὔτε τὴν ἐπιστροφή σὲ κάποια

αὐτορρυθμιζόμενη φυσική τάξη. Δὲν εἶναι οὔτε αὐτορρύθμιση τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος. Ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἡ ἀνωτέρα σύνθετη πολιτικὴ ἀνίχνει στὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Κράτους, εἶναι δημόσια. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἔννοια τῆς ἀρχῆς τῆς δημοσίας οἰκολογικῆς τάξης.

Στὴ βιώσιμη ἀνάπτυξη καλοῦνται νὰ συμ-
πράξουν ὅλα τὰ μέλη τῆς κοινωνίας, ὁμάδες,
ὀργανώσεις, ἐπιχειρήσεις, πολίτες μὲ τὸ στρατη-
γικὸ ἔλεγχο καὶ τὴν ἐποπτεία τοῦ Κράτους.

Ἡ ἀναγνώριση τοῦ προέχοντος ρόλου τοῦ Κράτους ἀποτελεῖ τὴ φυσικὴ συνέχεια τῆς πρω-
τοβουλίας τῶν διεθνῶν ὀργανώσεων, ὅπως εἶναι
ὁ ΟΗΕ καὶ ἡ ΕΕ. Κάθε χώρα ὑποχρεοῦται νὰ
καταρτίσει ἐθνικὸ στρατηγικὸ σχέδιο βιώσιμης
ἀνάπτυξης, ἄλλως μὲ τὴν ἀντίθετη ἐκδοχὴ θὰ
ὑπάρξει ἀνέλεγκτη παγκοσμιοποίηση μὲ κατα-
στροφή τῶν πολιτιστικῶν ἀξιῶν.

2. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ¹⁴

Ἡ ἀρχὴ τῆς δημοσίας οἰκολογικῆς τάξης
εἶναι ἡ βασικὴ ὀργανωτικὴ ἀρχὴ τῆς βιώσιμης
ἀνάπτυξης. Κατ' ἀρχὴν βιώσιμη ἀνάπτυξη εἶναι
ἡ ἀνθρώπινη διαχείριση ποὺ σέβεται τὸ βιώσιμο
πλανητικὸ σύστημα. Ἡ ἀρχικὴ σύλληψη τῆς ιδέ-
ας τῆς βιωσιμότητας προέρχεται ἀπὸ τὴν ὠφελι-
μιστικὴ σχέση ἀνθρωπογενῶν συστημάτων καὶ
οἰκοσυστημάτων καὶ ἀντιπαρά τίθεται στὴν
ἔννοια τῆς κοινωνίας τῆς ἀφθονίας.

Ἡ ἀρχὴ τῆς βιωσιμότητας διακρίνεται σὲ
τρὶα ἐπιμέρους κεφάλαια, τὴ βιωσιμότητα τοῦ
φυσικοῦ κεφαλαίου, τοῦ πολιτιστικοῦ κεφαλαί-
ου καὶ τοῦ κοινωνικοῦ κεφαλαίου. Βιωσιμότη-
τα, δηλαδή ὑπάρχει ὅταν τὰ τρία αὐτὰ κεφά-
λαια δὲν μειώνονται ἀπὸ τὶς ἀποφάσεις καὶ τὶς
ἐνέργειες τοῦ κράτους καὶ τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ
αὐξάνονται μὲ τὸν χρόνο.

– Τὸ φυσικὸ κεφάλαιο εἶναι τὸ σύνολο ὅλων
τῶν οἰκοσυστημάτων στὰ ὁποῖα ὀργανώνονται
τὰ ἔμβια καὶ τὰ φυσικὰ συστήματα. Ἡ ἔννοια
τοῦ φυσικοῦ κάλλους ἀποτελεῖ πρωταρχικὸ
στοιχεῖο τοῦ φυσικοῦ κεφαλαίου καὶ ἡ σημασία
τοῦ ἀναγνωρίσθηκε στοὺς χρόνους τῆς κλα-
σικῆς ἀρχαιότητος μὲ τὴν ἀνέγερση τῶν ἱερῶν

σὲ αὐτοὺς τοὺς χώρους. Ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς χρό-
νους οἱ Ὁρθόδοξοι κληρονόμησαν τὴν παράδο-
ση νὰ οἰκοδομοῦν τὰ ἱερά τους σὲ περιοχὲς ἰδι-
αίτερου φυσικοῦ κάλλους, ἀναζητώντας νὰ
ἐντάξουν τὸ ἀνθρώπινο δημιούργημα στὴν
ὁμορφιὰ τῆς φύσης¹⁵.

– Τὸ πολιτιστικὸ κεφάλαιο εἶναι ἡ πολιτιστι-
κὴ μας κληρονομιά, τὸ ὁποῖο συγκροτεῖται ἀπὸ
μνημεῖα καὶ λοιπὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα προέρχον-
ται ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη δραστηριότητα καὶ συν-
θέτουν τὴν ἱστορικὴ, καλλιτεχνικὴ, τεχνολογικὴ
καὶ γενικὰ πολιτιστικὴ κληρονομιά. Οἱ Ἱ. Μονές
ἐντάσσονται στὴν πολιτιστικὴ μας κληρονομιά,
χωρὶς οὐδεμία ἀμφιβολία, μὲ δεδομένο ὅτι ἔχουν
ἱστορικὴ καὶ πολιτιστικὴ σημασία (ΣτΕ
3146/1986 καὶ ἔκτοτε μὲ πάγια νομολογία). Στὸ
χῶρο τῆς Ὁρθοδοξίας εἶναι γνωστὸν ὅτι ἔχουν
καλλιεργηθεῖ ὅλες οἱ μορφές τῆς τέχνης. Τὰ
ὀρθόδοξα μνημεῖα εὐρίσκονται μέσα στὴν εὐρύ-
τερη ἔννοια τῆς φιλοκαλίας στὴν Ὁρθόδοξη
Παράδοση σὲ ὅλες τὶς μορφές καὶ ἐκφάνσεις, μὲ
κοιτίδα τὶς Ἱ. Μονές. Ὡς ἐκ τούτου, οἱ Ἱ. Μονές
δὲν ἐκλαμβάνονται καὶ δὲν εἶναι μεμονωμένα
μνημεῖα, ἀλλὰ σεβάσιμες μορφές ἱστορικῶν-πο-
λιτιστικῶν συνόλων.

– Τὸ κοινωνικὸ κεφάλαιο εἶναι οἱ ἔννομες
ἀξίες τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῆς ἀλληλεγγύης,
καθὼς καὶ οἱ θεσμοὶ ποὺ στηρίζονται σὲ αὐτές
τὶς ἀξίες, ὅπως, εἶναι ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἡ
θρησκεία ἢ ὁποῖα κατὰ τὴ συνταγματικὴ ἐπι-
ταγὴ θεωρεῖται «θεσμός» ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι δε-
κτικὸς χρηματικῆς ἀποτίμησης. «Γιὰ τοὺς συνει-
δητοὺς ὀρθοδόξους δὲν εἶναι ἡ Ὑλὴ ἀλλὰ τὸ
Εἶναι τοῦ Θεοῦ μας»¹⁶.

ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΘΕΜΑΤΑ

Η ΔΕΣΠΟΖΟΥΣΑ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΚΡΙΤΗΡΙ- ΟΥ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ¹⁷

Τὸ κριτήριον τῆς βιώσιμης ἀνάπτυξης πρέπει
νὰ εἰσχωρεῖ σὲ κάθε δημόσια πολιτικὴ καὶ κατὰ
τὴ συνεκτίμησή του μὲ τὰ ἄλλα κριτήρια ποὺ
προσιδιάζουν σὲ ὀρισμένη δημόσια πολιτικὴ τὸ
κριτήριον τοῦ περιβάλλοντος ἔχει δεσπόζουσα
θέση, καὶ τοῦτο γιατί «ἀνάπτυξη» ποὺ βλάπτει

τὸ περιβάλλον δὲν εἶναι ἐκ τῶν προτέρων ἀποδεκτὴ (ΣτΕ 53/93).

Κατὰ κανόνα ἡ προστασία τοῦ περιβάλλοντος (φυσικοῦ ἢ πολιτιστικοῦ) εἶναι λογικὸ ἐπακόλουθο νὰ ἐξυπηρετεῖ ταυτόχρονα καὶ τὸ θεσμὸ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας μὲ τὴν εἰδικότερη μορφή τῆς προστασίας τῆς λατρείας. Τοῦτο γιατί οἱ ὅροι καὶ οἱ συνθήκες τοῦ ὀφειλόμενου σεβασμοῦ στὸ περιβάλλον καλύπτουν τὴν ἀνάγκη περισυλλογῆς τῶν πιστῶν κατὰ τὴ θρησκευτικὴ λατρεία (ΣτΕ 816/96 καὶ 2073/97)¹⁸.

Τὸ νομικὸ ἐρώτημα τὸ ὁποῖο τίθεται εἶναι, ἂν σὲ περίπτωσι σύγκρουσις μεταξὺ τῆς προστασίας τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, προτάσσεται ἡ προστασία τοῦ περιβάλλοντος ἔναντι τῆς προστασίας τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας καὶ εἰδικότερα τῆς λατρείας. Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ ἡ νομολογία τοῦ ΣτΕ ἀπαντᾷ μὲ τὴν ἀναγνώριση τῆς δεσπόζουσας θέσις τῆς προστασίας τοῦ περιβάλλοντος, ἀλλὰ μὲ προϋποθέσεις, ὥστε νὰ μὴν θίγεται ὁ πυρήνας τοῦ δικαιώματος τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας-λατρείας. Εἰδικότερα, κρίθηκε σὲ ἀναφορὰ μὲ τὴν ἀνέγερση Ἱ. Ναῶν, ὅτι ἡ προστασία τοῦ περιβάλλοντος προτάσσεται τῆς προστασίας τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, σὲ ἀναφορὰ μὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἀνέγερσις Ἱ. Ναοῦ σὲ ἄλλος, ἂν ὑπάρχει δυνατότητα ἀνέγερσός του σὲ ἄλλο χωρὸς (ΣτΕ 1118/93)¹⁹. Ἄν ὅμως δὲν ὑπάρχει αὐτὴ ἡ προϋπόθεσις, σὲ ἀναφορὰ μὲ τὴν ἀνέγερση καὶ πάλιν Ἱ. Ναοῦ κατὰ περιορισμὸ τοῦ χώρου τῆς πλατείας (μετὰ ἀπὸ αἴτησι τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς), τότε, ἡ προστασία τοῦ περιβάλλοντος ὑποχωρεῖ μὲ σκοπὸ τὴν ἱκανοποίηση τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τῆς περιοχῆς (ΣτΕ 199/83)²⁰.

Τέλος, κρίθηκε ὅτι ὁ μνημειακὸς χαρακτήρας Ἱ. Ναοῦ, δὲν δικαιολογεῖ τὴν ἀπαγόρευση τέλεσις ἱεροπραξιῶν σὲ αὐτόν, γιατί ὅταν καθαγιασθεῖ ἕνας Ἱ. Ναὸς οὐδέποτε ἀποβάλλει αὐτὴν τὴν ιδιότητά του (ΣτΕ Ε.Α. 327/95)²¹.

Κατὰ τὴν ἀνωτέρω νομολογία, οἱ Ἱ. Μονές, ὡς ἡ πολιτιστικὴ μας κληρονομιά κατέχουν δεσπόζουσα θέσις προστασίας, μὲ τὸ λειτουργικὸ κριτήριον, δηλ. ὅχι ὡς χώροι «μουσείου», ἀλλὰ ὡς

ἐνεργεῖς λατρευτικοὶ χώροι, ὅπου ἡ ὀρθόδοξη φιλοκαλία συνθέτει ἐνιαῖο σύνολο, ποὺ χρήζει προστασίας ἀπὸ τὴν Πολιτεία.

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΥΠΑΘΩΝ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ²²

Ἐπειδὴ οἱ Ἱ. Μονές εὐρίσκονται κατὰ κανόνα σὲ περιοχῆς εὐπαθῶν οἰκοσυστημάτων, ἂν ἡ ἀποτελεσματικὴ προστασία τους (δηλαδή τῶν εὐπαθῶν οἰκοσυστημάτων) ἐπαφιόταν στὴν διακριτικὴ εὐχέρεια τῆς Διοικήσεως, αὐτὴ δὲν θὰ ἦταν ἀποτελεσματικὴ. Πλὴν ὅμως, μὲ τὴν Νομολογία τοῦ ΣτΕ, γίνεται δεκτὸ ὅτι ἡ προστασία τῶν εὐπαθῶν οἰκοσυστημάτων εἶναι ὑποχρεωτικὴ γιὰ τὴ Διοίκηση καὶ δὲν ἐναπόκειται στὴ διακριτικὴ εὐχέρεια (ΣτΕ 1183/96).

Ἐπίσης γίνεται δεκτὸ ὅτι τὸ βιώσιμο ἐνεργειακὸ σύστημα σὲ ἀπομονωμένα εὐπαθῆ συστήματα, ὅπου εὐρίσκονται συνήθως οἱ Ἱ. Μονές (ιδίως σὲ νήσους), πρέπει στηρίζεται σὲ τοπικὲς πηγὲς φιλικὲς πρὸς τὸ περιβάλλον. Κατὰ τὰ παγίως κριθέντα, στὰ εὐπαθῆ οἰκοσυστήματα ἰσχύει ὁ ἀπαράβατος κανὼν τῆς ὑποχρεωτικῶς ἡπίας διαχείρισις αὐτῶν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ μόνη συμβατὴ πρὸς τὴν εὐαίσθητη φύση τους καὶ τὸν εὐθραστο χαρακτήρα τῶν ἰσορροπιῶν τους. Κρίσιμη σημασία ἔχει ὁ καθορισμὸς τῶν ὁρίων τῆς φέρουσας ἱκανότητάς τους. Τὰ ὅρια αὐτὰ εἶναι τοπικά καὶ ἀντικειμενικά, μὲ τὴν ἐννοία ὅτι δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ ὑποκειμενικὲς ἐκτιμήσεις καὶ οὔτε ἐξουδετερώνονται μὲ τεχνικά ἔργα, ἀλλὰ ἡ ἀγνόησις ἢ ὑπέρβασή τους συνεπάγεται βραχυπρόθεσμα ἢ μακροπρόθεσμα τὴν ἀποσταθεροποίηση καὶ ἀποδιοργάνωσις τοῦ οἰκοσυστήματος²³.

ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΜΕΛΕΤΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ²⁴

Ἡ διαδικαστικὴ ἐγγύησις σεβασμοῦ τῆς ἀρχῆς τῆς βιωσιμότητος εἶναι ἡ κατάρτισις μελέτης τῶν ἐπιπτώσεων τοῦ ἔργου στὸ περιβάλλον. Μία τέτοια ὁλοκληρωμένη μελέτη περιβαλλοντικῶν ἐπιπτώσεων ἀπαιτεῖται ὅχι μόνον γιὰ τὴν ἔγκρισιν τῶν περιβαλλοντικῶν ὅρων, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὴν τὴν χωροθέτησις τοῦ περὶ οὗ πρόκειται

έργου. Άλλως εϋτελίζεται καὶ αποκλείεται ἡ μη-δενική ἐπιλογή (ΣτΕ 2520/93).

Ἐπίσης γίνεται δεκτὸ ὅτι γιὰ τὴν ἐκτίμηση τῆς βιωσιμότητας πολὺπλοκου τεχνικοῦ ἔργου (ἐκτροπή Ἀχελώου), ἀναγκαία εἶναι ἡ συνολικὴ (=συστηματικὴ) μελέτη τῶν ἐπιπτώσεων του στὸ φυσικὸ καὶ πολιτιστικὸ περιβάλλον (ΣτΕ 2670/94, Ὁλ. ΣτΕ 3478/2000)²⁵.

Τέλος κατοχυρώνεται ἡ προστασία τοῦ περιβάλλοντος μὲ τὴν παραδοχὴ ὅτι γιὰ τὴν προσβολὴ τοῦ περιβάλλοντος διατάσσεται ἐπιστημονικὴ ἔρευνα (Ε.Α. 107/94)²⁶ ἢ ἄλλως πραγματογνωμοσύνη (ΣτΕ 3957/95)²⁷.

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ²⁸

Ἡ προστασία τῶν Ἱ. Μονῶν ἐπιβάλλεται καὶ γιὰ αὐτὲς ἀνήκουν στὸ πολιτιστικὸ κεφάλαιο τοῦ τόπου, ὡς σεβάσιμες ἐστῖες ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ οἱ ὁποῖες πρέπει νὰ διαφυλαχθοῦν. Ἡ βιώσιμος ἀνάπτυξή τους εἶναι ἐπιτρεπτή μόνον ὡς λεπτή, ἰσορροπος καὶ ὁλοκληρωμένη διαδικασία διατήρησης τῶν ἰδιαίτερων αὐτῶν πολιτιστικῶν χαρακτηριστικῶν. Εἰδικότερα γιὰ τὶς περιοχὲς οἱ ὁποῖες ἔχουν ὑποστῇ τὴν ἀσύδοτη ἰσοπεδωτικὴ μεγέθυνση κυρίως μὲ τὴν πίεση ἀγρίου τουρισμοῦ καὶ ἀλόγιστης οἰκιστικῆς ἐξάπλωσης, εἶναι ἄμεση ἀπειλὴ ἀλλοίωσης τῶν πολιτιστικῶν τους χαρακτηριστικῶν καὶ τοῦ παραδοσιακοῦ περιβάλλοντος (ΣτΕ 2805/97).

Σχετικὰ μὲ τὴν χωροθέτηση πλησίον Ἱ. Μονῶν καὶ μνημείων προκύπτουν τὰ ἀκόλουθα ζητήματα:

Ἐπειδὴ ἀπὸ τὴ διάταξη τοῦ ἄρθρου 24 παρ. 1 καὶ 2 Συντάγματος προκύπτει ὅτι ἡ ἑλληνικὴ πολιτεία ἔχει τὴν ὑποχρέωση νὰ προστατεύει καὶ διαφυλάττει τὸ πολιτιστικὸ περιβάλλον, δηλ. τὰ μνημεῖα καὶ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη δραστηριότητα καὶ συνθέτουν τὴν πολιτιστικὴ κληρονομιά τῆς χώρας, προκειμένου νὰ ὑπάρξει ἀποτελεσματικὴ προστασία τῶν μνημείων αὐτῶν, ἐπιβάλλεται ἡ λήψη μέτρων γιὰ τὴν προστασία καὶ τοῦ ἀναγκαίου γιὰ τὴν ἀνάδειξή τους, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐγγύηση

τῆς λειτουργίας τοῦ περιβάλλοντος χώρου.

Εἰδικότερα, προκειμένου περὶ Ἱ. Μονῶν-Μνημείων πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὅτι δὲν εἶναι ἐπιτρεπτή ἡ κατασκευὴ ἔργων ἢ παντὸς εἶδους ἐγκαταστάσεων σὲ χώρους γειτνιάζοντες πρὸς αὐτὲς καὶ δυνάμενες νὰ παραβλάψουν τὴν εἰκόνα τῶν μνημείων ἢ νὰ ἀναιρέσουν τὸν ἀσκούμενο ἐντὸς αὐτῶν μοναστικὸ βίον.

Ἡ Πολιτεία ὀφείλει νὰ ἐξασφαλίζει, κατ' ἐπιταγὴ τοῦ Συντάγματος, στοὺς χώρους πνευματικῆς ἄσκησης καὶ λατρείας (Ἱ. Ναοὺς καὶ Ἱ. Μονές) ὄχι μόνον νὰ μὴν προσβάλλεται ἡ ἱερότητα καὶ νὰ μὴν ἀλλοιώνεται ὁ θρησκευτικὸς χαρακτήρας, ἀλλὰ ἐπιπλέον ὀφείλει νὰ λαμβάνει καὶ τὴ δέουσα πρόνοια, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται συγχρόνως ἡ ἄσκηση τοῦ μοναχικοῦ βίου καὶ ἡ ἡσυχαστικὴ ζωὴ τῶν ἐγκαταβιούντων στὶς Ἱ. Μονές μοναχῶν, ὡς ἐκδηλώσεις τῆς ἀτομικῆς καὶ συλλογικῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας (ΣτΕ 245/1997)²⁹.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Πὰ τὴ νομικὴ προστασία τοῦ περιβάλλοντος, βλέπετε:
Κ. Παννακόπουλος, Ἡ νομικὴ προστασία τοῦ περιβάλλοντος, Ἀθήνα, 1981.
Μ. Δεκλερῆς, Ὁ Δωδεκάδελτος τοῦ περιβάλλοντος, Ἀθήνα, 1996.
Ἑταιρία Νομικῶν Β. Ἑλλάδος, Προβλήματα Προστασίας τοῦ Περιβάλλοντος, Θεσ/νίκη, 1989.
Ἰδρυμα Μαργκοπούλου γιὰ τὰ Δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου, Τὸ Δικαίωμα στὸ Περιβάλλον: Προσβολὲς καὶ προστασία του.
Ἱ. Καράκωστας, Περιβάλλον καὶ Δίκαιο, Ἀθήνα, 2000.
Γ. Παναγοπούλου-Μπέκα, Τὸ ἔννομο ἀγαθὸ περιβάλλον, Ἀθήνα, 1992.
Θ. Παναγοπούλου, Τὸ Δίκαιο τοῦ περιβάλλοντος, Ἀθήνα, 1997.
Γ. Σιούτη, Δίκαιον τοῦ περιβάλλοντος, 1993.
Α. Τάχου, Δίκαιο προστασίας τοῦ περιβάλλοντος, 1998.
2. Μ. Δεκλερῆς, Τὸ Δίκαιο τῆς Βιωσίμου Ἀναπτύξεως, Ἀθήνα, 2000.
3. Τοὺς ὕμνους καὶ τὶς εὐχὲς γιὰ τὴ γιορτὴ τῆς κτίσης τοὺς ἔγραψε ἓνας ἀγιορεῖτης μοναχὸς μεγάλης ἡλικίας, ὁ πατὴρ Γεράσιμος, ποὺ ἦταν ὁμολογράφος τῆς Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Αὐτοὶ μᾶς καλοῦν σὲ μετάνοια γιὰ τὴ μολονότι μᾶς διακατέχει ἡ νοσταλγία τοῦ παραδείσου, βασιάνισαμε τὴ γῆ καὶ ἀφαιρέσαμε ἀπὸ τὸν κόσμον τὴ διαφάνειά του. Βλέπε σχετικὰ Ο. Clement, Ἡ Ἀλήθεια ἐλευθε-

ρώσει ύμας, Συνομιλώντας με τόν Οίκουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο Α', Άθήνα, 1999, σελ. 131-132.

4. Βλέπε ανωτέρω 3 παραπομπή, σελ. 133-145.

Ειδικότερα για την προστασία της φύσης στις λοιπές θρησκείες, ένδεικτικά αναφέρονται τὰ ἑξῆς

– Στό Κοράνι, ὅλα τὰ ζωντανὰ ὄντα ἀποτελοῦν μία τεράστια κοινότητα, γιὰ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος Khalifa, δηλαδή ὁ ἀντιβασίλειος τῆς φύσης, εἶναι ὑπεύθυνος στό Θεό (1 Κορ. 7, 19).

– Στόν Ἰνδοϊσμό, οἱ Τάντρες στίς Βέδες, διδάσκουν ὅτι ὁ κόσμος εἶναι μία τεράστια Θεοφάνεια, ἓνα παιχνίδι τοῦ Θεοῦ.

– Ὁ Βουδισμός ZEN στήν Ἰαπωνία, στήν χώρα τοῦ Ἀνατέλλοντος Ἡλίου, γεννήθηκε ἀπό ἓνα χαμόγελο τοῦ Βούδα καθώς θαύμαζε ἓναν ἄνθό.

– Στό Σιντοϊσμό τὸ δάσος τῆς ISE, πού εἶναι οἱ ἱεροὶ τόποι προσκυνηματος τοῦ θεοῦ Ἡλίου, τριγυρνοῦν ἐλεύθερα ἐλάφια καὶ ἄλλα λευκά.

5. Γ. Μαντζαρίδη, Κοινωνιολογία τοῦ Χριστιανισμοῦ, Θεσ/νίκη 1990, σελ. 271 καὶ τὴν ἐκεῖ ἀναφερόμενη βιβλιογραφία, καθώς καὶ τοῦ ἰδίου, Χριστιανικὴ Ἠθικὴ, Θεσ/νίκη, 1995, Οἰκολογικὴ Κρίσις, σελ. 483-490. Ἐπίσης, H. Kesler, Ökologisches Weltethos im Dialog der Kulturen und Religionen, Darmstadt, 1996.

6. Γ. Σιούτη, Ἡ συνταγματικὴ κατοχύρωση τῆς προστασίας τοῦ περιβάλλοντος, 1985.

7. Πὰ τὴν προστασία τοῦ περιβάλλοντος κατὰ τὸ Κοινοτικὸ Δίκαιο βλέπε:

Γ. Δελλῆ, Κοινοτικὸ Δίκαιο Περιβάλλοντος, Οἱ διαστάσεις τῆς προστασίας τοῦ περιβάλλοντος στήν κοινοτικὴ ἔννομη τάξη, 1998.

Τζ. Χαροκόπου-Ε. Μαυριᾶ, Ἰνστιτοῦτο Συνταγματικῶν Ἐρευνῶν, Μελέτες Δημοσίου Δικαίου 3, Ὁ τομέας τοῦ περιβάλλοντος στό πρωτογενὲς κοινοτικὸ δίκαιο καὶ ἡ νομολογία τοῦ ΔΕΚ.

Χ. Κορκοβέλου, Ἡ προστασία τοῦ περιβάλλοντος στήν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση, 1997.

Ἰ. Καράκωστα-Γ. Σιούτη, Εἰσαγωγή στό Κοινοτικὸ Δίκαιο περιβάλλοντος, 1993.

Ἰ. Καράκωστα-Δ. Νίκα, Ἐνέργεια καὶ Περιβάλλον στήν προοπτικὴ τῆς Εὐρώπης, 1998.

L. Kramer, Εὐρωπαϊκὸ Δίκαιο Περιβάλλοντος, 1998.

8. Ἱστορικά, γίνεται δεκτὸν ὅτι ἡ ἴδια ἡ ἰδρυση τῶν Η.Π.Α. ἄρχισε μετὰ τὸν πρῶτο ἐποικισμό τῶν 100 πουριτανῶν πού ἔφθασαν τὸ 1620, μετὰ τὸ πλοῖο MAY FLOWER, πού ἐκπατρίζονταν ἐξαιτίας τῶν θρησκευτικῶν τους πεποιθήσεων.

9. Βλέπε σχετικὰ, Π. Δ. Δαγτόλου, Συνταγματικὸ Δίκαιο, Ἀτομικὰ Δικαιώματα, Ἀθήνα, 1991, σελ. 367, ἐπίσης γενικὰ γιὰ τὴ θρησκευτικὴ ἐλευθερία καὶ τὴν ἐλευθερία τῶν πεποιθήσεων, βιβλιογραφία σὲ αὐτὸ τὸ βιβλίο στή σελ. 362.

10. Α. Μάνεση, Ἀτομικὲς ἐλευθερίες, 1985, σελ. 250, Σ. Τρωϊάνο, Ἐκκλησιαστικὸ Δίκαιο, Α 1982, σελ. 52 ἑπ. καὶ 59

ἑπ., ΣτΕ Ὁλ. 866/74, βλέπε Σ. Τρωϊάνο, Ἐκκλησιαστικὸ Δίκαιο, Β 1981, σελ. 219.

11. Α. Μαρίνος, Ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία, 1972, καθώς καὶ Α. Μαρίνος-Σ. Τρωϊάνο, Ἡ ἰδρυση νῶν καὶ εὐκτηρίων οἴκων. Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐλευθερίας τῆς λατρείας, Ἀρχεῖον Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ Κανονικοῦ Δικαίου, 1966. Π. Παραράς, Σύνταγμα 1975, Corpus I, 1982, σελ. 210 ἑπ., Σ. Τρωϊάνο, Παραδόσεις Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, Α 1982, σελ. 46 ἑπ.

12. Μ. Δεκλερῆς, «Τὸ Δίκαιο τῆς Βιωσίμου Ἀναπτύξεως», Ἐκδ. Σάκκουλα, Ἀθήνα 2000.

13. Βλέπε ὡς 12 παραπομπὴ σελ. 121 ἑπ.

14. Βλέπε ὡς 12 παραπομπὴ σελ. 147 ἑπ.

15. Θ. Παναγόπουλος, Ὁρθοδοξία, Περιβάλλον, Κοινωνία, Ἀθήνα, 2000 σελ. 192-3.

16. Βλέπε κατὰ λέξη σὲ παρένθεση ἀπὸ Θ. Παναγόπουλος, Ὁρθοδοξία, Περιβάλλον, Κοινωνία, Ἀθήνα 2000 σελ. 193.

17. Βλέπε ὡς 12 παραπομπὴ σελ. 256-257.

18. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρεται ἡ 2073/1997 Ἀπόφασις τοῦ Ε' Τμήματος τοῦ ΣτΕ σχετικὰ μετὰ τὰ ἔργα «ΜΕΤΡΟ» στήν πλατεία ἔμπροσθεν τοῦ Καθεδρικοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἀθηνῶν ὁ «Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου», μετὰ τὴν ὁποία κρίθηκε ὅτι ἡ πρόδηλη σπουδαία θρησκευτικὴ σημασία τοῦ ὡς ἄνω Ἱ. Ναοῦ καὶ τοῦ περιβάλλοντος χώρου καὶ ὁ ὀφειλόμενος πρὸς τοῦτον σεβασμὸς, σὲ συνδυασμὸ μετὰ τὴν ἀνάγκη περισυλλογῆς τῶν προσερχομένων πιστῶν, καθιστοῦν ἀνάρμοστη πρὸς τὸν ἱερὸ χαρακτήρα τοῦ Ἱ. Ναοῦ καὶ τοῦ χώρου τὴν κατασκευὴ καὶ λειτουργία συστήματος παραγωγῆς ἀποβλήτων ἀερίων, ὅπως εἶναι καὶ τὸ σύστημα ἑξαερισμοῦ τοῦ «ΜΕΤΡΟ» μετὰ τὶς συναφεῖς ὀχληρὲς ἐκπομπὲς καὶ παρενέργειες.

19. Σημαντικὴ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου εἶναι ἡ 1118/1993 Ἀπόφασις τοῦ Ε' Τμήματος τοῦ ΣτΕ, σχετικὰ τὴν ἀνέγερση Ἱ. Ναοῦ στοῦ Ἄλσος τῆς Φιλοθέης, μετὰ τὴν ἐν λόγῳ ἀπόφαση, κατ' ἐφαρμογὴ τοῦ κριτηρίου τῆς δεσπόζουσας θέσης τοῦ περιβάλλοντος, ἔγινε δεκτὸ ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ἡ μεταβολὴ χρήσης ἄλλους γιὰ τὴν ἀνέγερση Ἱ. Ναοῦ, κατὰ θεμιτὸ περιορισμὸ τοῦ συνταγματικὰ κατοχυρωμένου δικαιώματος τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, ἐκδήλωσις τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ καὶ τὸ δικαίωμα ἰδρυσης νῶν. Εἰδικότερα ἔγινε δεκτὸ ὅτι, στήν προκειμένη περίπτωσι, δὲν ἐξαφανίζονταν οὔτε περιοριζόνταν ὑπέρμετρα τὸ δικαίωμα τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, ἀφοῦ ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ φακέλου φαίνεται ὅτι εἶναι δυνατό πάντοτε νὰ ἀνεγερθεῖ νέος Ἱ. Ναὸς σὲ ἄλλο ἀκίνητο τοῦ Δήμου καὶ ἤδη ἑξακολουθεῖ καὶ λειτουργεῖ στοῦ ἐπίδικου ἄλσος ὁ Ἱ. Ναὸς τῆς Ἁγίας Φιλοθέης, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἀποτελεῖ ἐνιαῖο σύνολο ἰδιαίτερου φυσικοῦ κάλλους μετὰ τὸ ἄλσος αὐτό.

20. μετὰ τὴν 199/1983 Ἀπόφασις τοῦ Ε' Τμήματος τοῦ ΣτΕ σχετικὰ μετὰ τὴν ἀνέγερση τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίας Μαύρας τῆς Ι.Α.Α. μετὰ τροποποίησις τοῦ ρυμοτομικοῦ σχεδίου τοῦ Δήμου Ἡλιουπόλεως Ἀττικῆς, κρίθηκε ὅτι εἶναι νόμιμος ὁ περιορισμὸς τοῦ χώρου πλατείας γιὰ τὴν ἀνέγερσίν του.

Τοῦτο γιατί ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ φακέλου προέκυπτε ὅτι δὲν ὑπῆρχε ἄλλος τρόπος γιὰ νὰ ἱκανοποιηθεῖ ἡ ἀνάγκη γιὰ Ἰ. Ναὸ καὶ ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ Ἰ. Ναὸ πολὺ μικρῶν διαστάσεων (δηλ. μὲ μικρὸ περιορισμὸ τῆς πλατείας), ὥστε νὰ μὴν παραβιάζεται ὁ σκοπὸς τῆς.

21. Σημαντικὴ τέλος εἶναι ἡ 327/1995 Ἀπόφαση τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀναστολῶν τοῦ Ἐ' Τιμήματος τοῦ ΣτΕ σχετικὰ μὲ τὸν Ἰ. Ναὸ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου (Ροτόντα) στὴ Θεσσαλονίκη, ὁ ὁποῖος καθαγιασθῆκε ἤδη ἐπὶ Μ. Θεοδοσίου καὶ λειτούργησε μέχρι τὴ μετατροπὴ του σὲ τέμενος ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ 1591. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Θεσσαλονίκης ὁ ναὸς καὶ πάλιν καθαγιασθῆκε, μὲ τὰ «θυρανοίξια» τοῦ 1914, καὶ ἔκτοτε δὲν ἀπέβαλε τὴν ιδιότητά του, ἡ ὁποία ἄλλωστε δὲν μποροῦσε νὰ γίνεῖ μὲ πολιτικὴ πράξη. Μετὰ τὸ σεισμὸ τοῦ 1978 στὴ Θεσσαλονίκη, ὁ Ἰ. Ναὸς τελοῦσε ὑπὸ ἐπισκευή, ἡ ὁποία ἀναλήφθηκε ἀπὸ τὴν ἀρμόδια Ἐφορία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων, λόγω τοῦ παράλληλου μνημειακοῦ χαρακτήρα καὶ τὴν ἀνάγκη ἐξειδικιασμένης φροντίδας γιὰ τὴν πλήρη ἀποκατάστασή του, γιατί κοσμεῖται μὲ θρησκευτικὰ ψηφιδωτὰ ἐξόχου τέχνης. Μετὰ τὸ πέρασ σχεδὸν αὐτῶν τῶν ἐργασιῶν, ὁ ὑφυπουργὸς Πολιτισμοῦ ἀπαγόρευσε τὴ λειτουργία του ὡς Ἰ. Ναοῦ μὲ τὴν τέλεση λατρείας σὲ αὐτὸν πλὴν τριῶν συγκεκριμένων περιπτώσεων, μὲ αἰτιολογία τὴν ἀποφυγὴ τῆς φθορᾶς τῶν μνημειακῶν μερῶν του. Ἡ πράξη αὕτη κρίθηκε μὲ τὴν ἐν λόγω ἀπόφαση, ὅτι συνιστᾷ βαρεῖα καὶ ἀνεπανόρθωτη προσβολὴ τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος τῶν ἐκκλησιαζομέ-

νων πιστῶν στὸν ἐν λόγω Ἰ. Ναό.

22. Βλέπε ὡς 12 παραπομπὴ σελ. 285-287.

23. Εἰδικότερα ἀναφέρεται ὅτι μικραὶ νῆσοι ἀνέχονται μόνον ἥπιον ἐνεργειακὸν σύστημα καὶ μόνον τοῦτο διασφαλίζει τὴ βιωσιμότητά τους. Τὸ ἥπιον δὲ ἐνεργειακὸν σύστημα εἶναι πάντοτε τοπικόν, χαμηλῆς ὡς μεσαίας τάσης καὶ τεχνολογίας φιλικῆς πρὸς τὸ περιβάλλον. Μάλιστα γιὰ τὸ λόγο αὐτό, τὰ μικρὰ νησιά εἶναι κατ' ἐξοχὴν προσφερόμενο πεδίο ἐφαρμογῆς μεθόδων παραγωγῆς ἐνεργείας ἐξ ἀνανεωσίμων πηγῶν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, ὅπως εἶναι ἡ ἥλιακή, αἰολικὴ κ.λπ. ἐνέργεια καθὼς καὶ τὰ φωτοβολταϊκὰ συστήματα, οἱ ὁποῖες ἐνέργειες προάγονται συστηματικῶς μὲ προγράμματα τοῦ ΟΗΕ καὶ τῆς ΕΕ.

24. Βλέπε ὡς 24 παραπομπὴ σελ. 300-309.

25. Σημαντικὴ εἶναι ἡ 3478/2000 Ἀπόφαση τῆς Ὀλομελείας τοῦ ΣτΕ, μὲ τὴν ὁποία κρίθηκε μὴ νόμιμη καὶ ἀκυρωτέα ἡ μελέτη γιὰ τὴν ἐκτροπὴ τοῦ Ἀχελώου, ἡ ὁποία δὲν περιλάμβανε ἐναλλακτικὴ λύση γιὰ νὰ ἀποτραπῇ ἡ καταστροφὴ, ἢ ἄλλως νὰ περιοριστοῦν οἱ δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις στὰ ἀξιόλογα μνημεῖα τῆς ἐν λόγω περιοχῆς καὶ κυρίως σὲ ἀναφορὰ μὲ τὸ Μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Γεωργίου Μυρόφυλλου Τρικάλων, τὸ ὁποῖο εἶναι ἱστορικὸ διατηρητέο μνημεῖο.

26. Βλέπε ὡς 12 παραπομπὴ σελ. 266.

27. Βλέπε ὡς 12 παραπομπὴ σελ. 267.

28. Βλέπε ὡς 12 παραπομπὴ σελ. 316-321.

29. Θ. Παναγόπουλος, Ὁρθοδοξία, Περιβάλλον, Κοινωνία, Ἀθήνα, 2000 σελ. 32.

